

Střední odborné učiliště zemědělské a služeb, Dačice, nám Republiky 86

Program proti šikanování ve škole

doplňuje směrnici k prevenci rizikového chování a je zpracován dle metodického pokynu č. j. MSMT- 22 294/2013-1

Obsah

Cíl programu

Projevy šikanování

Zákonná opatření

Komponenty programu

1. zmapování situace – analýza a evaluace
2. motivování pedagogů pro změnu
3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů
4. užší realizační tým
5. společný postup při řešení šikanování
6. primární prevence v třídních hodinách
7. primární prevence ve výuce
8. třídní hodina
9. ochranný režim
10. spolupráce s rodiči
11. školní poradenské služby
12. spolupráce se specializovanými zařízeními
13. vztahy se školami v okolí

Účinnost

Cílem programu

je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany došlo či ne. Všichni pedagogičtí pracovníci musí vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce.

Projevy šikanování

Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Škola má povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Podoby šikanování jsou:

1. přímá podoba šikany:

- fyzické útoky v podobě bití,
- vydírání,

- loupeže,
- poškozování věcí,
- slovní útoky v podobě nadávek,
- pomluvy,
- vyhrožování,
- ponižování,
- sexuální obtěžování až zneužívání,
- kyberšikana prostřednictvím elektronické komunikace (útoky pomocí e-mailů, SMS zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.).

2. nepřímá podoba šikany:

- demonstrativní přehlížení,
- ignorování žáka či žáků.

Zákonná opatření:

Odpovědnost

1. Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.
2. Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:
  - dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;
  - dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že žák někoho šikanoval nebo byl šikanován, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala;
  - škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že žák je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním sám (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů);
  - v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.
3. Z hlediska zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“), může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen „trestných činů“). Proviněním se rozumí trestný čin spáchaný mladistvým - § 6 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže):

vydírání § 175 TZ, omezování osobní svobody § 171 TZ, zbavení osobní svobody § 170 TZ, útisku § 177 TZ, těžkého ublížení na zdraví podle § 145, ublížení na zdraví § 146 TZ, § 146a TZ, vraždy § 140 TZ, loupeže § 173 TZ, krádeže § 205 TZ, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 352 TZ, poškození cizí věci § 228 TZ, znásilnění § 185 TZ, kuplířství § 189 TZ, pohlavního zneužití § 187 TZ, apod. + nebezpečné vyhrožování § 353 TZ, nebezpečné pronásledování § 354 TZ, mučení a jiného nelidského a krutého zacházení § 149 TZ.

4. Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně

Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

- nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pociťuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých;
- účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě;
- porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. „odposlech“ odesílaného e-mailu;
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti;
- pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť.

5. Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřizování (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§ 365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ).

Metodické materiály

1. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, MŠMT č. j. 21291/2010
2. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j. 22294/2013-1

Komponenty programu

1. Zmapování situace – analýza a evaluace

Úkoly:

- pravidelně (1x ročně) zadávat dotazník mapující výskyt šikany na škole a vyhodnocovat jej – školní metodik prevence,
- na poradách úseků informovat o veškerých výchovných problémech a výstupech z jednání s rodiči, tyto problémy uvádět i v diagnostice žáků -třídní učitelé průběžně
- úzká spolupráce mezi úseky – třídní učitelé, učitelé odborného výcviku, vychovatelé

2. Motivování pedagogů pro změnu

Seznámit se skutečným stavem šikany je základním motivačním prvkem určujícím budoucí změnu. Klíčovým momentem je, aby pedagogičtí pracovníci výskyt šikany nejen neodmítali, ale aby ho ani nevnímali jako své osobní selhání. Neznalost skutečné situace ve škole je totiž pochopitelné, neboť podstatnou vlastností šikanování je její skrytost a

nepřístupnost pro vnější okolí. Další fází motivace je důvěra ve školní program proti šikanování – má smysl ho realizovat, protože povede k řešení a odstranění nebo alespoň omezení šikany.

3. Společné vzdělávání a supervize všech pedagogů

Dobrá komunikace jednotlivých pracovníků a vedení umožňuje pružně reagovat v krizových situacích.

Předávání informací:

- pravidelně - na poradách vedení, úseků a pedagogických radách
- průběžně – kdokoli z pracovníků školy zaznamená jakékoli příznaky nezdravých vztahů a nevhodného chování mezi žáky, ihned je sdělí metodikovi prevence a vedení školy
- proškolení všech pracovníků školy – úvodní porada,
- doplňování knihovny odbornými publikacemi, odborná školení
- speciální školení (pro výchovné poradce a metodika prevence) – předají informace ostatním na nejbližší poradě
- supervize – bude prováděna v rámci pedagogických rad preventistou

Úkoly:

- *zajistit školení k prevenci šikanování na přípravný týden – školní metodik prevence*
- *blíže spolupráce s krajským školským metodikem – školní metodik prevence*

4. Užší realizační tým

- ředitel školy,
- zástupci ředitele školy,
- vedoucí vychovatelka,
- školní metodik prevence,
- výchovný poradce

5. Společný postup při řešení šikanování

V případě podezření na šikanu každý pracovník školy neprodleně oznámí tuto skutečnost školnímu metodikovi prevence a vedení školy. Školní metodik prevence ve spolupráci s vedením školy, na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka specialistu (viz tabulka níže). V případě, že jde o počáteční a obvyklou šikanu, kterou zvládne škola sama, určený pracovník postupuje podle scénáře určeného pro tento typ šikanování. Pokročilé a komplikované šikany škola řeší ve spolupráci s odborníky z venku, zejména z PPP, SVP.

Do komplikované šikany zařadíme především neobvyklé formy šikany. Dále sem zahrneme základní formy šikany, se kterými nemáme zkušenosti. Patří do nich šikany krajně ohrožující bezpečí pedagoga a život oběti, dále šikany se změnou v základním schématu. Prakticky jde zejména o nějakou zvláštnost u přímých a nepřímých účastníků šikany. Patří sem rovněž šikany s rozvinutým zakrývacím systémem. Vážnou komplikací je intenzivnější závislostní vztah mezi oběťmi a agresory a vážnější dopady šikany na oběť - například známky úzkostné poruchy.

- 1. Situace, které zvládne škola sama**
  - a) první pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu;
  - b) celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování, RTP – Rámcový třídní program

- 2. Scénáře, kdy potřebuje škola pomoc zvenku**
  - a) první pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu;
  - b) první pomoc (krizové scénáře) pro obyčejnou pokročilou šikanu;
  - c) první pomoc (krizové scénáře) pro komplikovanou pokročilou šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování;
  - d) celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou.

5.1. Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu

1. Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany:

- velmi důležité je určit, jestli daný problém vyřeším anebo jestli už problematika patří odborníkům (počáteční stádium, pokročilé stádium, neobvyklá forma šikanování, lynč)

4 kritéria:

- způsob chování a vypovídání obětí a svědků, problém vyřeším, pokud jsou otevření, ochotní pomoci a nesouhlasí se špatným chováním,
- závažnost a četnost agresivních projevů,
- čas – jak dlouho šikanování trvá,
- počet agresorů a obětí.

2. Rozhovor s informátory a oběťmi:

rozhovor s informátory:

- přicházejí-li s informací o šikaně rodiče, neměli bychom jejich výpověď zpochybňovat, reagovat obranně (říkat, že to není možné) a vyjadřovat nedůvěru,
- **důležité je chránit zdroj a obsah informací!**
- dostanu-li signál od kohokoli – začnu třídu pozorovat (přímé varovné signály – ověřování informací),
- důležitá je empatie – nedávat rady, jen vnímat,
- jakoukoli i „scifi“ výpověď, **vždy** ověřit,
- důležité je si vše zapsat.

rozhovor s oběťmi:

- **POZOR!** Oběť nemusí nic říct z důvodu:
  - má strach (pošlapaná důstojnost natolik), že už o tom nechce mluvit,
  - bojí se chodit do školy, co ho tam zase čeká,
  - bojí se to říct učitelům, aby nepřišla pomsta (možná odvěta agresorů),
  - bojí se to říci doma, aby se nezačaly dít ještě horší věci, když se do toho vloží rodiče,
  - bojí se, že by mu nikdo neuvěřil,
- **Důležité je, aby oběť:**
  - měla důvěru, vnímala jako oporu a cítila možnou pomoc od toho, kdo vede rozhovor (třídní učitel, výchovný poradce, školní metodik, oblíbený učitel, vedení, spolužák, rodič)
  - vůbec s někým promluvila, aby problém ventilovala ze sebe VEN!

- nebyla konfrontována s agresory
- o rozhovoru s obětí by neměli vědět ostatní žáci, je třeba ji chránit před možnou pomstou agresorů a nebezpečím odmítnutí třídou,
- trpělivost v naslouchání,
- nereagovat obranně, nezpochybňovat,
- důležitá je empatie – nedávat rady, jen vnímat,
- jakoukoliv i „scifi“ výpověď ověřit,
- neslibovat něco, co nemůžu splnit,
- důležité je vše si zapsat pro další potřebu.

3. Nalezení vhodných svědků:

- ve spolupráci s informátory a oběťmi vytipujeme členy skupiny, kteří budou pravdivě vypovídat: žáci, kteří s obětí kamarádí, sympatizují, nebo ji alespoň neodmítají, žáci nezávislí na agresorech, kteří nepřijímají normy šikanování,
- nevybíráme si podle svých sympatií a podle jejich chování
- výslech svědků nejlépe mezi čtyřma očima (např. po vyučování, požádat o odnesení pomůcek do kabinetu), aby ostatní nevěděli (ochrana oběti)

4. Individuální rozhovory se svědky:

- nepřijatelné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory,
- rozhovory organizujeme tak, aby o nich druzí nevěděli z důvodu bezpečnosti svědků,
- hledáme odpovědi na otázky:
  - Co se stalo? (jádro příběhu)
  - Kde se to stalo? (místo)
  - Kdy se to stalo? (čas a alibi)
  - Proč? (motiv)
  - Kdo to spáchal? (podezřelí a pachatelé)
  - Jak to spáchal? (způsob jednání)
  - Čím to spáchal? (zbraně, nástroje)
  - Komu se to stalo? (oběti)
  - Kdo nám to řekl? (svědkové)
- důkladný a podrobný popis násilného chování je důležitý pro úspěšné uplatnění metody vnějšího nátlaku. Potřebujeme to však i pro sebe, abychom byli chráněni před stížnostmi rodičů agresorů.
- provést písemný zápis z těchto rozhovorů

5. Ochrana oběti:

- domluvit se s rodiči na spolupráci, na způsobu ochrany žáka, ubezpečit je, že pomůžeme, naznačit příští kroky,
- do doby, než se vše vyřeší, zajistit zvýšený dozor,
- zorganizovat bezpečné příchody a odchody žáka do a ze školy,
- v závažném případě ponechat doma,
- doporučit rodičům odborníka v PPP nebo v SVP, či v jiné instituci zabývající se touto problematikou.

6. Předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:

- rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
- rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)

7. Realizace vhodné metody:

a) metoda usmíření

Místo donucení k vnější poslušnosti se sleduje vnitřní proměna vztahů mezi obětí a agresory. Je akcentováno řešení problému, tedy rozmrznutí agresivního postoje, domluva, usmíření mezi aktéry šikanování. Nastupuje řízení společné hledání nápravy místo trestu. Usmíření lze zpečetit dobrovolným odčiněním škod, které je přijatelné pro všechny.

b) metoda vnějšího nátlaku

Záměrem je přinutit trestem a strachem viníky k zastavení agresivního chování a k dodržování oficiálních norem. Individuální nebo komisionální pohovor, kde se rozhoduje o udělení výchovného opatření.

Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů běžná, ale i mimořádní opatření:

- výchovná opatření (napomenutí, důtka třídního učitele, důtka ředitele),
- snížení známky z chování,
- podmíněné vyloučení za školy
- vyloučení ze školy
- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte (OSPOD) k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu,
- krátkodobý dobrovolný pobyt v dětském diagnostickém ústavu, diagnostickém ústavu pro mládež nebo ve středisku pro mládež,
- umístění do diagnostického ústavu na předběžné opatření a následné nařízení ústavní výchovy,
- škola umožní agresorovi individuální výchovný plán

8. Třídní hodina:

- efekt metody usmíření – posouzení společného úsilí,
- oznámení o potrestání agresorů.

9. Rozhovor s rodiči oběti:

- informace o zjištěních a závěrech školy,
- domluvení dalších opatření.

10. Třídní schůzka:

- potřeba informovat rodiče, že ve třídě byla šikana, kterou škola řešila,
- u metody usmíření možno na pravidelné schůzce, u pokročilé šikany schůzka mimořádná,
- spolupráce s rodiči.

11. Práce s celou třídou

- nejlepší prevencí je budovat trvale a systematicky kamarádské a bezpečné vztahy v celé třídě,
- ke změně vztahů ve třídě možno využít spolupráci s profesionály ze školských poradenských zařízení (PPP, SVP apod.)

5.2. Obyčejná pokročilá šikana

Postup obdobný jako ve scénáři 5.1

Taktika vyšetřování u pokročilých šikan vyžaduje vysoce odborné a psychologicky „tvrší“ postupy. Organizovaný odpor proti rozkrytí tu bývá mimořádně silný. Je třeba proto používat speciální diagnostické metody zaměřené na vztahy a postoje žáků a na ověřování pravdivosti výpovědí. Nezbytná je práce s neverbálními technikami a výslechovými praktikami.

Nejvýraznější rozdíl ve vyšetřování pokročilých šikan oproti těm počátečním spočívá v tom, že **zde nebývá často ani jeden vhodný svědek**. Všichni nebo téměř všichni lžou a zapírají. Běžné jsou křivé výpovědi a falešní svědkové. Nehledáme tedy většinou vhodné svědky, ale **nejslabší články v řetězu skupinové lži**. Vzácnou výjimkou je existence tzv. bílých vran, tedy žáků, kteří odolali velkému konformnímu tlaku skupiny, nesouhlasí s násilím a mají s oběťmi soucit.

Změny ve strategii vyšetřování

- Individuální rozhovory s falešnými svědky doplníme o jejich vzájemné konfrontace.

- Ochrana oběti musí někdy nastat hned na počátku, oběť musíme dostat bezpečně domů ještě před koncem vyučování, oběť pak zůstává doma, dokud není nebezpečí zažehnáno.
- Rozhovor realizujeme pouze s agresory a bývá doplněn konfrontací mezi útočníky, pokud máme jednoznačné důkazy, lze přejít rovnou ke komisionálnímu rozhovoru.

Intervence jsou limitovány

- Nelze využít v žádném případě metodu usmíření, ale výhradně metodu vnějšího nátlaku, ta může být doprovázena na podkladě vyšetřování policie doprovázena zahájením trestního řízení
- Nejde dělat pohovor v neoficiální skupince, ale pouze v rámci orgánů školy.

5.3. Rámcový třídní program – předcházení a řešení problémů se šikanováním

1. Informace

Informace o problému ve třídě můžeme získat z různých zdrojů (rodiče, jiné oznámení škole, vlastní pozorování). Májí-li pracovníci školy informace o narušených vztazích (šikanování), nahlásíme vše ŠMP a VP, kteří společně zvolí strategii řešení.

JE NUTNO CHRÁNIT ZDROJ INFORMACÍ!!!

2. Odhad závažnosti

- Pro řešení je nutné určit závažnost onemocnění třídního kolektivu:
  - počáteční stadium
  - pokročilé stadium
  - neobvyklá forma šikany
- Od tohoto se odvíjí skutečnost, zda problém vyřešíme sami, nebo pomocí konzultace s odborníkem, anebo problém již patří odborníkům.

3. Klima ve třídě a práce se třídou

Klima třídy se dá určit podle technik cílených na tuto problematiku. Výběr technik záleží na pedagogovi, který mapování provádí. Dále je možno použít sociometrického šetření, které slouží ke zmapování situace ve skupině a to prostřednictvím měření sociálních vztahů uvnitř skupiny, kde se členové bezprostředně znají nebo je vhodné využití komunitního kruhu, který provádí ŠMP, VP, TU. Komunitní kruh – jednoduchá metoda sloužící k pojmenování problémů ve třídním klimatu a k nastavení pravidel (je nutná zpětná vazba).

4. Závěrečná zpráva

Závěrečnou zprávu o šetření vypracovává ŠMP nebo VP, zpráva je důvěrná, obsahuje závěr šetření a doporučení pro ozdravení, možná rizika.

5. Informování pedagogů

Seznámení pedagogického sboru s problémem:

- popis dění ve třídě,
- společné kroky k řešení,
- role pedagoga v problému.

6. Schůzka s rodiči v případě závažnějších forem šikany

- písemnou formou vedení školy vyzve zákonný zástupce agresora i oběti k návštěvě školy, vždy na jinou dobu,
- svolá „mimořádnou“ schůzku všech rodičů
- účast na schůzce - TU, VP, ŠMP, ředitel školy
- seznámit rodiče s problémem (obecně) ne jmenovitě!
- pokud má zákonný zástupce zájem o konkrétní jména, jednáme s ním vždy individuálně

7. Výchovná komise

Zákonní zástupci jednotlivých žáků (agresorů) budou být zváni na jednání ve škole písemnou formou a mezi jednotlivými jednáními se zákonnými zástupci by měla být časová prodleva. Z tohoto jednání bude proveden zápis, který obsahuje (datum, struktura, závěr (na čem jsme se dohodli) podpisy všech zúčastněných, souhlas rodiče, že byl s celou záležitostí seznámen a s navrhovanými řešeními souhlasí.

Nástin struktury výchovné komise:

- úvod, přivítání,
- seznámení rodičů s problémem, který jsme zjistili – projevy chování u jednotlivého konkrétního žáka (agresora) – řešitel problému (ŠMP, VP, TU),
- jaký postoj zaujímá škola k těmto nevhodným a nežádoucím projevům chování,
- vyjádření zákonných zástupců,
- možná navrhovaná řešení ze strany zákonných zástupců, (možnosti řešení pro nápravu chování u svého dítěte (agresora), aby se situace zlepšila, možnost spolupráce se školou),
- seznámení zákonných zástupců s konkrétními možnými řešeními, které navrhuje škola,
- domluvit se na časovém horizontu (z hlediska nápravy chování agresora) - TU
- zpětná kontrola (zda se situace zklidnila) - TU
- nezapomenout upozornit zákonné zástupce na další výchovná opatření, pokud tato přijatá opatření nepomohou

8. Práce se třídou - prevence:

- pracovat se na ozdravení třídy,
- nastavit nová funkční pravidla třídy,
- v rámci třídnických hodin bude probíhat intenzivní práce se třídou,
- dbát na bezpečné klima, sledování třídy,
- dodržovat kamarádké vztahy (spolupráce učitel + žáci),
- jednotné a důsledné vystupování pedagogů ve třídě,
- pořádat školní výlety,
- adaptační pobyty pro stmelení kolektivu.

5.4 Scénář první pomoci pro neobvyklou počáteční šikanu

Její řešení vyžaduje doladění základního postupu, zkušenosti a proto také musí být řešena **nezávislým specialistou na šikanu**. Je zde nutné promyšleně zorganizovat chráněné rozhovory se svědky a někdy je potřeba úzká spolupráce se sociálním kurátorem. Musíme komplikace ve vnějším obraze zachytit a promyslet, co to znamená pro doladění diagnostiky a nápravy šikany.

5.5 Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování (Kolář, 2011)

A. První (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

C. Vyšetřování

7. rozhovor s obětí a informátory;
8. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

D. Léčba

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

5.6. Celková léčba pro třetí stádium šikanování s běžnou i komplikovanou formou.

Vzhledem k velké závažnosti celého problému je nutná úzká spolupráce s nezávislými odborníky na léčení šikany. Již při šetření je nutné dohodnou další postupy léčby s externími spolupracovníky a s jejich pomocí modifikovat Rámcový třídní plán pro danou specifickou situaci.

Pravidelně kontrolovat dodržování navržených postupů a konzultovat další vývoj situace ve třídě.

6. Primární prevence v třídních hodinách

Třídní učitelé sledují vztahy ve třídě, podílí se na rozvoji pozitivních vztahů mezi žáky a na zlepšení třídního klimatu. Každá třída na začátku školního roku vypracuje svá „Pravidla třídy“ a řídí se jimi. Žáci jsou poučeni o tom, co je a co není šikana, na koho se mají obrátit, mají-li na šikanu podezření třídní učitelé, výchovný poradce, metodik prevence, školní psychologka, vedení školy, dozory.

7. Primární prevence ve výuce

Téma prevence šikanování je zpracováno do jednotlivých školních vzdělávacích programů. Učitelé se soustřeďují na rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky, pracují s pravidly třídy a dynamikou třídního kolektivu, spoluvytvářejí bezpečné prostředí školy.

8. Primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování

Škola provádí prevenci o přestávkách a při všech činnostech organizovaných školou (exkurze, výlety, vycházky, zájmové útvary, domov mládeže).

Žáci mají možnost využívat schránku důvěry, školní parlament, konzultace výchovné poradkyně a e-mailových adres školy.

Úkol: pravidelně kontrolovat schránku důvěry – školní metodik prevence

9. Ochranný režim

Školní řád stanoví pravidla chování ve škole, zakazuje násilí žáků vůči spolužákům a stanoví způsob potrestání, poučení žáků vždy na začátku školního roku i během roku.

Škola zajišťuje kvalitní dohled pedagogů o přestávkách, před začátkem vyučování, a to hlavně v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.

10. Spolupráce s rodiči

Rodiče jsou průběžně seznamováni s aktivitami školy na webových stránkách školy. Spolupráce vedení školy s Radou rodičovským sdružením při škole, v jehož výboru jsou zastoupeni rodiče jednotlivých ročníků a dále spolupráce se zástupci rodičů ve školské radě.

Pravidelné schůzky s rodiči a možnost kontaktovat kohokoli z pedagogických pracovníků ve škole po předchozí domluvě.

11. Školní poradenské služby

Školní metodik prevence: Mgr. Eva Vejvodová

Výchovný poradce: Ing. Veronika Ošmerová

12. Spolupráce se specializovanými zařízeními

Instituce, zabývající se problematikou rizikového chování	odborník/jméno zabývající se problematikou šikany	adresa	kontakt
Pedagogicko – psychologická poradna Dačice, Jindřichův Hradec	Oblastní metodik prevence, Mgr. Stanislav Filip	nám. Republiky 86/V 380 01 Dačice Pravdova 837/II, 377 01 Jindřichův Hradec	tel.: 725 438 733 www.pppcb.cz email: metodik.jh@pppcb.cz
Pedagogicko – psychologická poradna Dačice	Psycholožka, Mgr. Jana Kalvodová	nám. Republiky 86/V 380 01 Dačice	tel.: 724 831 374 www.pppcb.cz kalvodova@pppcb.cz
OSPOD	Kurátor pro děti a mládež, protidrogový poradce, Mgr. Dagmar Čermáková	Palackého nám. 1/I 380 13 Dačice	tel.: 384 401 250 www.dacice.cz/radnice/mestsky-urad/odbor-socialnich-veci/ kurator@dacice.cz
Policie ČR, Obvodní oddělení Dačice		Havlíčkovo nám. 98 380 01 Dačice	tel.: 974 233 710 oo.dacice@pcr.cz www.policie.cz
Městská policie Dačice		Palackého nám. 62 380 01 Dačice	tel.: 602 486 070 mestska.policie@dacice.cz www.dacice.cz
Krajský koordinátor prevence	Bc. Tomáš Bílý, Dis	Krajský úřad Jihočeského kraje U Zimního stadionu 1952/2 370 76 České Budějovice	tel: 386 720 756 bily@kraj-jihocesky.cz

13. Vztahy se školami v okolí (domluva ředitelů na spolupráci při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol)

V případě, že se šikany nebo jiných forem rizikového chování účastní žáci různých škol, budou ředitelé škol spolupracovat při jejím řešení, což bylo domluveno na setkání ředitelů a výchovných poradců na Městské úřadu v Dačicích.

14. Účinnost

Tento Program proti šikanování i s přílohami nabývá účinnosti dne 1. 9. 2013.

V Dačicích dne 25. 8. 2013

Aktualizace údajů: 10. 10. 2015

Mgr. Radek Hillay
ředitel školy

Příloha č. 1 Programu proti šikanování ve škole:

Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmlouvání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

POZN: (Zejména je třeba věnovat pozornost žákům nově zařazeným do třídy, neboť konflikty v době adaptace nových žáků nejsou vzácností!

Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechce jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;

- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma;
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Příloha č. 2 Programu proti šikanování ve škole:

Zkrácený popis stadií šikanování (Kolář, 2011)

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj. První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je se dělají „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi „otloukánka“. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, sprádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odraňují nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace ...

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Svým způsobem platí „raději on, než já“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

Příloha č. 3 Programu proti šikanování ve škole:

Literatura, webové stránky, kontakty

1. Literatura pro oblast školního šikanování

Základní literatura

- Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.

Doporučená literatura (knihy, sborníky, studie, závěrečné zprávy)

- Kavalír, A. (Eds.), (2009). Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele. Plzeň: Dragon press s.r.o.
- Kolář, M. (2013). Výcvik odborníků v léčbě šikany. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
- Kolář, M. (2012). Net story: Příběhy ze světa internetu. Praha: NCBI.
- Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2009). Skrytá podstata Hradeckého školního programu proti šikanování. In: Phillipová, L., Janošová, P. (Eds.) Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník příspěvků z konference v Praze 19.3. 2009. Praha: Tribun EU.
- Kolář, M. (2005). Školní násilí a šikanování. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita.
- Kolář, M. (Ed.) (2004) Školní šikanování. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PdF UP 30.3. 2004. Praha: Společenství proti šikaně. 10-12.
- Kolář, M. (2000, 1997). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2003). Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR.
- Kolektiv autorů (2012). Elektronická šikana a jak jí řešit. (Metodický materiál.) Praha: NCBI.
- Kopecký, K., Krejčí, V. (2010). Rizika virtuální komunikace. (Příručka pro učitele.) Olomouc: Net Univerzity. [cit. 2.12. 2012] <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni>
- Krejčí, V. (2010). Kyberšikana – kybernetická šikana. Olomouc: E-Bezpečí. [cit. 2.12. 2012] Dostupný z WWW – <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>
- Parry, J., Carrington, G. (1997). Čelíme šikanování: Sborník metod. Praha: IPPP: Portál.
- Philippová, L., Janošová, P. (Eds.) (2009). Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník příspěvků z konference konané 19. 3. 2009 v Praze. Brno: Tribun EU.
- Rogers, V. (2011). Kyberšikana. (Pracovní materiály pro učitele a žáky.) Praha: Portál.
- Říčan, P., Janošová, P. (2010). Jak na šikanu. Praha: Grada.
- Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál.

Doporučená literatura (časopisy)

- Kolář, M. (2010). Bolest kyberšikany. Informační bulletin 1. Úřad pro ochranu osobních údajů.
- Kolář, M. (2010). Ve škole: Šikana, nebo jen škádlení? Psychologie dnes 2 (16), 56-59.
- Kolář, M. (2009). Šikana v mateřské škole: diferenciální diagnostika – jak rozlišit šikanování od škádlení? Řízení mateřské školy (20. aktualizace). Praha: nakladatelství dr. Josef Raabe.
- Kolář, M. (2009). Zlo či dobro, šikanovanie alebo doberanie? In: Sociálna prevenci 1. Bratislava: Národné osvetové centrum.
- Kolář, M. (2007). Český školský program proti šikanování. Perspektivy. In: Sociálna prevencia. Bratislava: Národné osvetové centrum.
- Kolář, M. (2007). Český školní program proti šikanování. Právo a rodina, 3.
- Kolář, M. (2006). Jak na šikanu? Psychologie dnes 2 (12), 16-18.
- Kolář, M. (2005) Devět kroků při řešení počáteční šikany aneb pedagogická chirurgie. Prevence 7 (2), 3-7.

- Miovský, M. a kol. (2012). Návrh doporučené struktury MPP prevence rizikového chování pro ZŠ. Praha: Klinika adiktologie 1. LF KU

2. Webové stránky s tematikou školní šikany a kyberšikany

Společenství proti šikaně, www.sikana.org

E-Nebezpečí pro učitele, www.e-nebezpeci.cz

Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz

3. Kontakty

Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz

Internet poradna, www.internetporadna.cz

Kontaktní centrum, které přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu, www.Horka-linka.cz

Poradna E-Bezpečí - poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na Internetu, www.napisnam.cz